

Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov

Michal Ščepán

SVETOVÁ OBCHODNÁ ORGANIZÁCIA

Vydavateľstvo EKONÓM
2011

Autor ©

Ing. Michal Ščepán, PhD.

Recenzenti

prof. Ing. Vítězoslav Balhar, CSc.

Ing. Ľubica Nejezchlebová

Jazyková redaktorka

Mgr. Marianna Mišúrová

Za odbornú stránku textu, korektúru a konečnú verziu publikácie zodpovedá autor.

Schválené pedagogickou a edičnou komisiou Ekonomickej univerzity v Bratislave v edičnom programe na rok 2011 ako vedecká monografia.

ISBN 978-80-225-3332-4

Obsah

Zoznam tabuliek, grafov, schém a rámčekov	5
Predslov	7
1 Vývoj multilaterálneho obchodného systému.....	9
1.1 Medzinárodná obchodná organizácia	10
1.1.1 Havanská charta pre Medzinárodnú obchodnú organizáciu	12
1.1.2 Všeobecná dohoda o clách a obchode ako provizórium.....	16
1.2 Multilaterálny obchodný systém podľa GATT	23
1.2.1 Zásady a pravidlá obchodného systému GATT	25
1.2.2 Obchodné kolá rokovaní GATT.....	34
1.2.3 Uruguajské kolo rokovaní GATT (1986 – 1994).....	60
1.3 Svetová obchodná organizácia.....	71
1.3.1 Zásady a pravidlá obchodného systému WTO.....	77
1.3.2 Ministerské konferencie WTO	85
1.3.3 Rozvojová agenda z Dauhy	94
2 Charakteristika Svetovej obchodnej organizácie ako medzinárodnej organizácie	108
2.1 Právny základ Svetovej obchodnej organizácie	112
2.1.1 Základné pramene práva WTO	114
2.1.2 Ostatné pramene práva WTO	130
2.2 Členstvo vo Svetovej obchodnej organizácii.....	134
2.2.1 Prístupový proces	140
2.2.2 Zoskupenia členov WTO	148
2.3 Organizačná štruktúra Svetovej obchodnej organizácie.....	156
2.3.1 Inštitucionálne nedostatky GATT	156
2.3.2 Orgány Svetovej obchodnej organizácie.....	159
2.4 Rozhodovanie vo Svetovej obchodnej organizácii.....	169
2.4.1 Pravidlá rozhodovania WTO.....	169
2.4.2 Svetová obchodná organizácia a otázky demokracie.....	180
2.5 Spolupráca WTO s medzinárodnými organizáciami.....	190
2.5.1 Spolupráca s Medzinárodným menovým fondom a Svetovou bankou	191
2.5.2 Ostatné medzinárodné organizácie.....	197
2.6 Rozpočet a financovanie	202

3	Systém riešenia obchodných sporov WTO	207
3.1	Historický vývoj systému riešenia obchodných sporov	209
3.1.1	Havanská charta pre Medzinárodnú obchodnú organizáciu	209
3.1.2	Riešenie obchodných sporov na základe GATT.....	210
3.1.3	Uruguajské kolo GATT a reforma systému riešenia obchodných sporov	215
3.2	Systém riešenia sporov od založenia Svetovej obchodnej organizácie...	219
3.2.1	Rozsah uplatnenia právomocí a procesná spôsobilosť.....	220
3.2.2	Inštitucionálny rámec systému riešenia obchodných sporov.....	223
3.2.3	Procedúra riešenia obchodných sporov.....	229
3.2.4	Členské štáty WTO v systéme riešenia obchodných sporov	243
	Bibliografia.....	247

Zoznam tabuliek, grafov, schém a rámčekov

Tabuľky

Tabuľka 1.1	Obchodné kolá rokovania GATT	35
Tabuľka 1.2	Navrhované vyrovnávanie tarifných vrcholov	45
Tabuľka 1.3	Znižovanie colných sadzieb podľa švajčiarskeho vzorca.....	52
Tabuľka 1.4	Podiel viazaných colných sadzieb po Uruguajskom kole	81
Tabuľka 1.5	Hlavné úspechy prijatia Rámcovej dohody WTO v roku 2004	101
Tabuľka 2.1	Porovnanie GATT 1947 a WTO.....	111
Tabuľka 2.2	Štatistický prehľad členskej základne WTO	138
Tabuľka 2.3	Členovia Svetovej obchodnej organizácie s rokom prístúpenia.....	139
Tabuľka 2.4	Štáty v prístupovom procese a rok podania žiadosti o členstvo.....	141
Tabuľka 2.5	Najvýznamnejšie zoskupenia štátov v rámci WTO.....	153
Tabuľka 2.6	Pravidlá prijímania rozhodnutí v rámci WTO.....	171
Tabuľka 2.7	Rozdelenie aktivít IMF, Svetovej banky a WTO v záležitostiach svetového obchodu.....	196
Tabuľka 2.8	Medzinárodné organizácie so štatútom pozorovateľa vo WTO.....	197
Tabuľka 2.9	Najväčší prispievatelia do rozpočtu WTO za rok 2011.....	204
Tabuľka 2.10	Konsolidovaný rozpočet WTO na rok 2011	205

Grafy

Graf 1.1	Členstvo rozvojových a rozvinutých štátov v GATT/WTO.....	22
Graf 1.2	Vývoj rastu svetového HDP a svetového exportu 1990 – 2001(%).....	94
Graf 2.1	Porovnanie administratívnych rozpočtov vybraných medzinárodných organizácií (mil. USD).....	206
Graf 3.1	Vypracované panelové správy v rámci GATT (1948 – 1995) .	215
Graf 3.2	Členské štáty WTO ako najčastejší účastníci obchodných sporov	243
Graf 3.3	Počet riešených obchodných sporov vo WTO podľa rokov (k augustu 2011).....	244

Schémy

Schéma 1.1	Nové negociačné skupiny v rámci kola rokovaní z Dauhy	97
Schéma 2.1	Fázy prístupového procesu do WTO	147
Schéma 2.2	Organizačná štruktúra Svetovej obchodnej organizácie.....	160
Schéma 2.3	Systém sústredných kruhov ako spôsob dosahovania konsenzu	176
Schéma 3.1	Zmluvný kontext riešenia sporov Svetovej obchodnej organizácie	219
Schéma 3.2	Jednotlivé kroky v procese riešenia obchodných sporov WTO.....	242

Textové rámčeky

Rámček 1.1	Štruktúra Havanskej charty pre Medzinárodnú obchodnú organizáciu.....	14
Rámček 1.2	Štruktúra rámcovej dohody GATT 1947 – vybrané články	24
Rámček 1.3	Švajčiarsky vzorec znižovania cieľ	51
Rámček 1.4	Tokijské kódexy	53
Rámček 1.5	Agenda Uruguajského kola z Ministerskej deklarácie 1986	62
Rámček 1.6	Preambula Dohody o založení WTO	72
Rámček 1.7	Dohoda o založení Svetovej obchodnej organizácie	74
Rámček 1.8	Zabudovaná agenda Uruguajského kola („built-in agenda“)	90
Rámček 1.9	Zoznam pôvodných okruhov agendy z Dauhy (2001)	96
Rámček 2.1	Pramene práva WTO.....	114
Rámček 2.2	Základné sektory služieb podľa WTO	124
Rámček 2.3	Kategórie duševného vlastníctva TRIPS	126
Rámček 2.4	Generálni riaditelia GATT a WTO.....	168
Rámček 2.5	Medzinárodné organizácie označené v právnych dokumentoch WTO.....	198
Rámček 3.1	Dohody zahrnuté v Dodatku 1 DSU.....	221
Rámček 3.2	Základné fázy riešenia obchodných sporov WTO a ich lehoty.....	230

Predslov

Okolnosti usporiadania svetového hospodárstva pri vzniku multilaterálneho obchodného systému vytvárali zásadné odlišné podmienky a determinanty medzinárodných hospodárskych vzťahov v porovnaní s neskorším vývojom udalostí sprevádzajúcich jeho rozvoj. Na začiatku päťdesiatych rokov 20. storočia sa začalo upevňovať bipolárne usporiadanie medzinárodných vzťahov, Spojené štáty americké boli dominantným a vo svojej pozícii neohrozeným subjektom svetového hospodárstva, americký dolár bol základom medzinárodného obchodného systému a mnoho krajín naň viazalo svoju národnú menu, väčšina afrických štátov a štátov juhovýchodnej Ázie bola pod koloniálnou správou, Japonsko a Čína sa nachádzali v zásade na okraji svetového hospodárstva a projekt európskej integrácie sa nachádzal v raných začiatkoch. Vývoj druhej polovice 20. storočia však tieto okolnosti výrazne zmenil. Koniec studenej vojny znamenal nové výzvy pre medzinárodné vzťahy, Spojené štáty americké musia čeliť výzvam rastúcej zadlženosti, špekulácie o nahradení dolára ako svetovej rezervnej meny sú čoraz silnejšie, Čína sa stala najväčším svetovým exportérom, spoločný trh Európskej únie postupne združil 27 európskych štátov a rozvojové štáty postupne získavajú na oveľa väčšej váhe a význame v medzinárodných ekonomických vzťahoch.

Niektoré špecifické momenty vývoja multilaterálneho obchodného systému sú však spojené s istou dávkou irónie. Niektorí autori na ich základe hovoria skôr o „náhodnom úspechu“ multilaterálneho obchodného systému ako o systematickom spoločnom úsilí zúčastnených štátov. Prvým takýmto momentom bol rast a liberalizácia multilaterálneho obchodného systému, ktoré sa stali poprednými úspechmi povojnového obdobia aj napriek tomu, že sa štáty participujúce na vytváraní povojnového medzinárodného ekonomického poriadku nedokázali dohodnúť na právnom základe medzinárodnej organizácie, ktorá by bola poverená práve úlohami rozvoja a liberalizácie multilaterálneho obchodného systému. Druhým momentom bola zmena pozície USA, ktoré v zásade svojím postojom k Charte pripravovanej Medzinárodnej obchodnej organizácie zastavili vývoj multilaterálneho obchodného systému v inštitucionalizovanej podobe napriek tomu, že boli jej hlavným a vedúcim iniciátorom. Tretím momentom boli obavy o následky prílišnej miery vzájomnej interdependencie vyvolanej širokým okruhom tém Uruguajského kola rokovaní, avšak toto kolo rokovaní prinieslo ešte oveľa širšiu úpravu multilaterálneho obchodného systému, ako sa na začiatku plánovalo. Irónia vyjadrená týmito momentmi tak naznačuje paradoxné súvislosti, pri ktorých pôvodný plán síce nebol realizovaný (napr. Medzinárodná obchodná organizácia), ale výsledky značne prevýšili pôvodný zámer plánu (takmer päťdesiatročná liberalizácia obchodu v rámci provizórnej GATT).

Z načrtnutých súvislostí možno usudzovať zásadné zmeny v medzinárodných ekonomických vzťahoch, ktoré mali rozhodujúci vplyv na organický charakter multilaterálneho obchodného systému, ktorý prechádzal na pozadí uvedeného vývoja počas 47-ročnej výhradnej platnosti Všeobecnej dohody o clách a obchode a následnej inštitucionalizácie do Svetovej obchodnej organizácie zložitým vývojovým procesom. V predkladanej práci preto budeme prezentovať historicko-analytický prístup vývoja multilaterálneho obchodného systému.

V prvej kapitole pod názvom *Vývoj multilaterálneho obchodného systému* priblížime v slede historického vývoja meniaci sa obsah pravidiel svetového obchodu, ako aj jeho koncepcný vývoj do postupne narastajúcej agendy medzinárodných obchodných vzťahov rozšírenej na viaceré nové úrovne ekonomickej aktivity. Kapitola ponúka prehľad historických súvislostí vedúcich k neúspechu vzniku Medzinárodnej obchodnej organizácie v povojnovom období, hĺbkový pohľad do štruktúry a usporiadania multilaterálneho obchodného systému na základe Všeobecnej dohody o clách a obchode z roku 1947, ako aj vyvrcholenie procesu vývoja multilaterálneho obchodného systému jeho inštitucionalizáciou záverom Uruguajského kola rokovaní GATT do Svetovej obchodnej organizácie. Záver kapitoly je venovaný aktuálnemu vývoju súčasného kola rokovaní WTO – Rozvojovej agende z Dauhy.

Druhá kapitola s názvom *Charakteristika Svetovej obchodnej organizácie ako medzinárodnej organizácie* uplatňuje systémový prístup k Svetovej obchodnej organizácii z pohľadu teórie medzinárodných organizácií a načrtáva základné štrukturálne prvky jej vnútorného usporiadania, organizačné a systémové súvislosti jej pôsobenia, ako aj praktický rozmer multilaterálneho obchodného systému vychádzajúci z typologických špecifík WTO. V rámci tohto prístupu analyzujeme Svetovú obchodnú organizáciu na základe základných znakov medzinárodných organizácií, ako je právny základ, širšie súvislosti členstva, organizačná štruktúra, rozhodovací proces, spolupráca s ostatnými medzinárodnými organizáciami a finančná stránka jej fungovania.

Tretia kapitola ponúka pod názvom *Systém riešenia obchodných sporov Svetovej obchodnej organizácie* historickú analýzu problematiky obchodných sporov v rámci WTO, ako aj jej systémovú analýzu v kontexte medzinárodného obchodného práva a jej implikácií na multilaterálny obchodný systém. Načrtáva koncepcnú aj procedurálnu rovinu riešenia obchodných sporov vo Svetovej obchodnej organizácii.